

Mgr. Marián Pčola

Za hranicami fikčného rozprávania

posudek vedoucího školitele disertační práce

Pro typ kandidátova intelektuálního profilu je příznačné, že jeho aktivity nebyly během studia nijak výjimečně četné, nicméně publikace, které během doktorského studia uveřejnil, se vždy vyznačovaly literárněvědnou erudicí a jejich témata i periodika a sborníky, které pro prezentaci dílčích výsledků své práce volil (Host, Svět literatury), svědčila o tom, že ke svému úkolu přistupuje se svědomitou vážností a co je možná ještě důležitější: s otevřeností vůči novým impulsům, které během přípravy disertace jeho výzkum různě proměňovaly a posouvaly. Vývoj disertační práce od jejího úpůvodního zadání pod titulem „Téma cesty v postmodernej ruskej literatúre. Časopriestorové vzťahy kompozičnej výstavby vybraných literárnych textov“ nebyl zdaleka jen kvantitativní, nespočíval ve zvětšujícím se objemu napsaných znaků, nýbrž v promýšlení různých alternativ výstavby práce, původně materiálově mnohem pestřejší, zahrnující i z literárněhistorického hlediska delší období a větší množství děl. Výsledek se orientuje „pouze“ na problematiku časoprostoru fikčního vyprávění a na texty několika významných autorů, kteří ve svém díle tematizují pomezí umělecké literatury a faktografie. Také teoretická východiska, která by jistě bylo možné rozšiřovat donekonečna, se v průběhu přípravy disertace spíše redukovala a postupně v nich zaujímal čím dál významnější místo Paul Ricoeur, jeho hermeneutika a vztah ke kognitivním teoriím literární narativity. Pan Pčola se, jak vidíme, bez ohledu na módní trendy obrací k autorovi, který byl pro leckoho zastaralý už v 60. letech, a z jeho solidně promyšleného výkladového modelu, obsahujícího i filosofický přesah, čerpá svoji inspiraci. Při dalších operacích s textem disertace bude ovšem nezbytné doplnit originální název kanonického třísvazkového díla Temps et récit, které pro Pčolovu argumentaci hraje tak důležitou roli, a také dobu prvního vydání mezi lety 1983 – 1988, aby čtenář, pokud knihu nezná, nemusel tápat ohledně základních bibliografických údajů, uváděných pečlivě jen při citacích z českého překladu. Celá metodologická báze pro rozbor zkoumaných vypravěčských postupů působí vyváženě a stěžejní místo koncepce Ricoeurovy neznamena, že by autor nedostatečně zohlednil jiné relevantní autority, ať už je to Lubomír Doležel (přičemž Pčola se obrací i k jeho dávným pracím o skazu), Jacques Derrida nebo Lotman a Uspenskij (o posledních dvou jmenovaných Pčola připravil také referát pro doktorský seminář, vedený V. Svatoňem, kde se jinak soustředěněji zabýval též Šklovským a Auerbachem. Intelektuální flexibilita, projevená během pěti let Pčolovy práce na disertaci, nebyla v jeho případě snadnou nebo dokonce povrchní ovlivnitelností momentálními popudy, nýbrž naopak schopností selekce a přístupu tvořivě axiologického. Domnívám se, že je to nezanedbatelná dispozice, která by v celkovém hodnocení měla být zohledněna.

Na první pohled se práce tematicky zabývá heterogenním výběrem literárních textů, které dohromady z hlediska jakékoliv koherence literárně historické perspektivy ani v rámci nějaké národní literatury nedávají smysl. Objevují se tu vedle sebe nebo za sebou Saša Sokolov, Marina Cvetajeva a Marin Ryšavý. Přesto lze v textu vysledovat vnitřní oprávnění tak pestré selekce prozaických konceptů českých a ruských autorů a práce ve výsledku nepůsobí jako poslepovaná kolekce jednotlivých studií. Autora totiž soustavně zajímá dění na hranici fikčního vyprávění, spíše než za ní, jak sugeruje titul, který zvolil. A tento svůj zájem by snad v jednotlivostech mohl místy formulovat přehledněji a vstřícněji vůči čtenáři, nicméně soustředěné a ve výsledku podnětné rozpracování závažného literárněvědného problému jeho studii nelze upřít.

Mám-li krátce zmínit povahu spolupráce autora disertace se školitelem, která trvala kontinuálně od října 2007 dodnes, mohu jedině vyjádřit respekt vůči doktorandově svědomitosti, jeho punctuálnost při dodržování termínů, přesnost reakcí na požadavky a výzvy různého druhu. Závěrem: při posuzování Pčolovy nadprůměrné disertace by se měl zohlednit i jeho celkový odborný profil, zmíněný v první větě: téma recenzí volil v souvislosti s otázkami, jimiž se dlouhodobě zabýval, ať to byl Ilja Staševskij a jeho faktografií prosycený prozaický text „Mělo to být jinak“ nebo české vydání románu Saši Sokolova.

Také jeho články nebyly jen částmi připravované disertace, nýbrž rozvíjely do samostatných studií její dílčí témata, například „Časopriestor želaného: utopicko–kozmozlogické a eschatologické koncepty v ruskom myslení prelomu XIX. a XX. stor. ako ideové pozadie antiutópií J. Zamjatina a A. Platonova“.

Na úplný konec postřeh, který není pro posouzení disertační práce nijak stěžejní, ale zanedbatelný mi nepřipadá: Pčola je jedním z mála slavistů své generace, kteří i v českém, respektive československém kulturním a vědeckém prostředí rozvíjejí myšlení o ruských tématech v jejich souvislosti s tématy českými, bohemistickými. Jak například uvádím jeho příspěvek na konferenci mladých slavistů na téma Otázka referencie jazyka současného městského skazu k jazyku skutočnosti v prózách Sergeja Dovatova a Emila Hakla. Nadto Pčola srovnávací poetiku nepřestuje pouze v rámci slavistiky, jak dokládá jeho exkurs do sémantiky umělého jazyka v Mechanickém pomeranči Anthony Burgesse, rozebraného v souvislosti s analogickým konstruktem v Nabokovově Bledém ohni. Tuto tematiku Pčola prezentoval na konferenci v Banské Bystrici (pod názvem „Umelé jazyky v modernej literatúre a ich vzťah k jazykom prirodzeným. Významotvorné princípy Nabokovovej „zemlančiny“ a Burgessovho „nadsatu“) a písemnou verzi publikoval v časopise Svět literatury.

Tato kompetence je pro místní literární vědu důležitá a obohacující, otevírá perspektivu nejen prostého srovnání, ale hlouběji ukotvené komparistiky.